

УДК 339.91

Яншина А.М.*

ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ГЛОБАЛЬНИХ МЕРЕЖ І СТАЛИЙ РОЗВИТОК НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Економічна глобалізація сприяє посиленню взаємозв'язків між країнами світу, зростанню обсягів міжнародної торгівлі і транскордонних фінансових операцій, розширенню масштабів діяльності транснаціональних корпорацій, формуванню глобальних мереж та нової архітектури міжрегіонального і міжнародного поділу праці. Водночас, «третя хвиля» глобалізації винесла на порядок денний проблеми, пов'язані зі змінами, що відбуваються у межах світового господарства і, зокрема, міжнародних економічних відносинах на фоні кризи неоліберальної моделі глобалізації. Зміни такого типу здійснюють надзвичайний вплив на сталий розвиток людства, оскільки глобалізаційні процеси самі по собі загострюють питання, пов'язані з ефективним природокористуванням, сталим економічним розвитком.

Нині головні загрози прогресуючої глобалізації економіки для сталого розвитку, на наш погляд, криються саме у «зловживаннях» атрибутами неоліберальної моделі глобалізації, яка базується на економічному раціоналізмі й індивідуалізмі, всебічній лібералізації і дерегуляції поряд зі зменшенням ролі держави в економіці, вільній конкуренції і розвитку міжнародної торгівлі, універсалізації інструментів втручання держави у процес функціонування економічної системи. Йдеться про трансформацію ролі міжнародних економічних організацій у сучасних умовах; небачене досі посилення могутності транснаціональних корпорацій; нерівномірний економічний розвиток країн і перенесення шкідливих виробництв з розвинених країн до країн, які розвиваються, що по суті не розв'язує проблему, а лише змінює її місцезнаходження.

Безумовно, кожен з ключових проявів глобалізації накладає свій відбиток на процес втілення у життя концепції сталого розвитку, проте основну увагу приділимо впливу виробничо-інвестиційних глобальних мереж, транснаціональних корпорацій на сталий розвиток людства. Процес формування глобальних мереж як один з атрибутів міжнародного поділу праці, транснаціоналізація світової економіки довгий час розглядалися науковцями як чинники, що не сприяють сталому розвитку людства. Відтак, у науковій літературі до початку ХХІ століття домінувала думка про те, що реалізація концепції сталого розвитку у межах світового господарства, як правило, здійснюється на двох основних рівнях: міжнародному і національному; при чому глобальні виробничо-інвестиційні мережі, транснаціональні корпорації, як вбачалося, участі за великим рахунком у цьому процесі практично не брали. Необхідно розуміти, що сьогодні на національному рівні підтримка сталого розвитку полягає, перш за все, у фінансуванні державних програм і проектів, спрямованих на впровадження «зелених» технологій та високих стандартів екологічної безпеки, збереження навколишнього середовища та ефективного природокористування.

У країнах світу діяльність зі сприяння сталому розвитку здійснюється як державними органами із суто вузькою спеціалізацією, на зразок, Агентства з захисту навколишнього середовища у США, Міністерства з питань навколишнього середовища у Новій Зеландії,

* к.е.н., доцент Київського національного торговельно-економічного університету

Японії та Канаді, Міністерства екології та природних ресурсів в Україні та Російській Федерації, Міністерства з охорони навколишнього середовища у Республіці Казахстан, Міністерства з навколишнього середовища та лісів в Індії, Міністерства з питань навколишнього середовища і водних ресурсів у Сінгапурі, так і багатопрофільними державними установами – Департаментом з питань ресурсів, енергетики і туризму в Австралії, Департаментом з питань навколишнього середовища, продовольства та сільського господарства у Великобританії тощо.

У свою чергу, міжнародні інститути сприяють сталому розвитку, як співпрацюючи безпосередньо з промисловими підприємствами, так і надаючи фінансові ресурси банківським установам, які виступають своєрідним «провідником» кредитних ресурсів у реальний сектор економіки. Підтримка сталого розвитку міжнародними організаціями, фактично, здійснюється у двох головних напрямках: участь у фінансуванні проектів, спрямованих на впровадження енергозберігаючих й інших типів новітніх технологій, модернізацію існуючих об'єктів інфраструктури тощо та консультативні послуги, які полегшують доступ підприємств до кредитних ресурсів та забезпечують промислові компанії необхідною інформацією щодо використання таких технологій.

Справді, прогресуюча нині транснаціоналізація економіки, експансіоністська політика транснаціональних корпорацій у країнах, що розвиваються, дискримінація економічних інтересів та експлуатація природних ресурсів у приймаючих країн сприяли не лише бурхливому розвитку міжнародних економічних відносин, розширенню промислового виробництва, а і породили при цьому негативні для навколишнього середовища ефекти. Проте, разом із тим, поглиблення глобального поділу праці поряд з активною реалізацією концепції сталого розвитку як на національному, так і міжнародному рівнях призвели до долучення глобальних виробничо-інвестиційних мереж, транснаціональних компаній до участі у процесі запровадження вказаної концепції на початку XXI століття.

Промисловими транснаціональними корпораціями, що здійснили найбільший внесок у підтримку концепції сталого розвитку, є Henkel, Intel, Toyota, Mitsubishi Heavy Industries, Scania, Adidas, Siemens, L'Oreal, Renault, Unilever, Danone, H&M, Samsung, Nissan Motor тощо. Компанія Henkel була одним із піонерів, що почали активно втілювати у життя дану концепцію. Так, у 1991 році Henkel однією з перших підписала Хартію Міжнародної торгової палати про підприємницькі принципи сталого розвитку. У 2010 році компанія запропонувала власну стратегію сталого розвитку, розраховану на 20 років.

Компанія L'Oreal розробила власну довгострокову стратегію сталого розвитку на 2005-2015 роки, у межах якої головну увагу приділила необхідності скорочення викидів вуглецю в атмосферу й обсягів споживання води. Щодо фінансових транснаціональних компаній у межах окресленого питання слід виділити Credit Agricole, Intesa Sanpaolo та АХА, зважаючи на численні ініціативи вказаних ТНК.

Сьогодні процес формування глобальних виробничо-інвестиційних мереж і транснаціоналізацію світової економіки не слід у контексті сталого розвитку розцінювати як виключно негативну тенденцію світового господарства. Всю діяльність ТНК у сфері сталого розвитку доцільно розподілити на дві наступні великі групи заходів: розробка і реалізація власних комплексних довгострокових стратегій сталого розвитку, що, зокрема, передбачають запровадження новітніх ресурсозберігаючих технологій й інновацій; спільні з міжнародними економічними організаціями заходи і програми із захисту навколишнього середовища. Серед найважливіших з них – ініціатива «Принципи відповідального інвестування», започатковані у 2005 році й оновлені в останнє у 2012 році, та Ініціатива «Екватор», яка об'єднує різних суб'єктів міжнародних економічних відносин у їх зусиллях сприяти сталому розвитку. До речі, обидві розроблені у межах ООН.

За участю транснаціональних компаній у процесі запровадження концепції сталого розвитку криються сьогодні неоднозначні і суперечливі мотиви. З одного боку, діяльність ТНК у сфері сталого розвитку видається важливим маркетинговим заходом, що сприяє нарощенню обсягів продажу товарів і послуг, зокрема, у розвинених країнах, де значної популярності набув здоровий спосіб життя. З іншого ж боку, участь у реалізації концепції сталого розвитку є сьогодні невід'ємною складовою економічної поведінки більшості суб'єктів міжнародних економічних відносин, яка формується нині у межах світового господарства, внаслідок посилення загрози екологічної катастрофи.